

Aanvraag Regio Deal FruitDelta Rivierenland
Floreren in de vruchtbare delta van Nederland

1. Kennismaken met FruitDelta Rivierenland

Rivierenland vormt het vruchtbare hart van de delta van Nederland. Meer dan tachtig kleine en middelgrote buurtschappen, dorpen en steden in een - overwegend - landelijk en uitgestrekt gebied, verspreid over acht gemeenten¹. Centraal gelegen op het kruispunt van belangrijke nationale en internationale weg-, spoor- en waterverbindingen zoals de A2, A15, Betuweroute, Neder-Rijn, Lek, Linge, Waal, Maas en het Amsterdam-Rijnkanaal. De rivieren vormden eeuwenlang het landschap en hebben tot op de dag van vandaag grote invloed op de leefbaarheid, economie, infrastructuur en beleving van het landschap, kortom op de brede welvaart van inwoners en ondernemers. Het water heeft ons veel gegeven en maakt onze regio uniek, maar tegelijkertijd ook kwetsbaar.

Kracht van het collectief

Het nog altijd indrukwekkende riviereengebied vormde ons tot wat en wie wij zijn. Duizenden jaren geleden werd hier al gewoond en gewerkt. Hier lag de noordgrens van het Romeinse Rijk. En de vruchtbare grond bleek zeer geschikt voor de fruitteelt die ons samen met de tuinbouwsector nationale en internationale bekendheid gaf en geeft. Met de Hollandse Waterlinie - die door onze regio loopt - verdedigden we Holland. De rivieren zorgden eeuwenlang voor natuurlijke grenzen. Bewoners van de eilanden tussen deze rivieren waren op elkaar aangewezen. Het vormde ons DNA: hardwerkend, samenwerkend en ondernemend. Dit uit zich nog altijd in de vele mkb-ondernemingen en inwonerscoöperaties die op landelijk niveau inspirerend en prijswinnend zijn. Het is deze 'kracht van het collectief' die zo kenmerkend is voor onze regio.

Kwetsbaarheid vraagt om samenwerking

Nederland is een deltaland. Rivierenland ligt in het hart daarvan en had, en heeft, een belangrijke functie in de nationale waterhuishouding. Water bracht onze regio veel, bij-

voorbeeld voor de fruit- en laanboomteelt. Water kan tegelijkertijd ook heel bedreigend zijn. De overstroming in 1809 en de dreiging van 1995 - toen zo'n 250.000 inwoners moesten worden geëvacueerd - herinneren ons daar nog altijd aan. Door de eeuwen heen beschermden wij ons en Nederland tegen de dreiging van teveel water en zo ontstond een bijzonder, uniek en tot de verbeelding sprekend landschap van dijken, uiterwaarden en oeverwallen. De ervaring leert dat samenwerken noodzakelijk is om de grote opgaven te kunnen realiseren. Vroeger werkten wij samen om ons te beschermen tegen het water. Anno 2024 kent onze regio grote opgaven op het gebied van waterkwaliteit, -beschikbaarheid en -beheersbaarheid, woningbouw, bereikbaarheid, tuinbouw, klimaat, energie, natuur en de overgang naar een duurzame economie.

Samen plukken wij de vruchten in FruitDelta Rivierenland

FruitDelta Rivierenland is het regionale samenwerkingsplatform van overheden, ondernemers, organisaties, onderwijs- en kennisinstellingen en ondernemende inwoners (onze 'pentahelix'). Samen zetten wij ons in voor het versterken van de brede welvaart voor inwoners en ondernemers. Daarvoor stelden wij de [FruitDelta Gebiedsagenda](#)² op met een aantal regionale opgaven. **Deze Regio Deal FruitDelta Rivierenland 'Floreren in de vruchtbare delta van Nederland' is nodig om een aantal urgente regionale opgaven en programma's die bijdragen aan het toekomstbestendig wonen, ondernemen en leven in onze regio, te versnellen.** Zonder de hulp van het Rijk lukt het ook, maar minder snel dan noodzakelijk. We vragen het Rijk extra kennis, vaardigheden en geld. In ruil daarvoor biedt FruitDelta Rivierenland aan een proeftuin én een voorbeeldregio te zijn. Zo willen we versneld leren en laten zien hoe we decentraal energie kunnen delen en hoe we ons kunnen aanpassen aan klimaatverandering met inzet van de natuur. De versnelling die we aanbrengen met deze Regio Deal borgen we voor de langere termijn in de Kansen- en investeringsagenda FruitDelta Rivierenland. Zo kunnen wij vanuit het hier en nu langjarig werken aan de regio van morgen en overmorgen. Voor huidige én toekomstige generaties. Zó plukken wij samen de vruchten in FruitDelta Rivierenland.

Leeswijzer

De opbouw van deze aanvraag is als volgt. Paragraaf 2 licht de opgave toe die de pentahelix partners van FruitDelta Rivierenland zien. Paragraaf 3 zet de aanpak uiteen. Paragraaf 4 en 5 bevatten de organisatorische en financiële aspecten. De aanvraag sluit af met de ondertekening door het Algemeen Bestuur (dat de acht gemeenten in Rivierenland vertegenwoordigt) en de leden van de Begeleidingsgroep FruitDelta Gebiedsagenda (die de pentahelix partners vertegenwoordigen).

¹ De Regio Rivierenland bestaat uit de acht gemeenten Buren, Culemborg, Maasdriel, Neder-Betuwe, Tiel, West Betuwe, West Maas en Waal en Zaltbommel.

² FruitDelta Gebiedsagenda, oktober 2022

2. Opgave

2.1. Kwetsbaarheid

Rivierenland is - vanwege het deltagebied - een unieke regio met specifieke opgaven. We zijn gewend om samen te werken, maar erkennen ook dat we om verschillende redenen een kwetsbare regio zijn:

- **Leefbaarheid** Rivierenland bestaat uit ruim 80 (!) kleine en middelgrote buurtschappen, dorpen en steden in een overwegend landelijk en uitgestrekt gebied. Dit maakt dat de leefbaarheid onder druk staat vanwege de matige bereikbaarheid, het verlies aan biodiversiteit, de beperkte mogelijkheden voor woningbouw en het behoud en de toegankelijkheid van publieke voorzieningen.
- **Bereikbaarheid** Rivierenland kent, vanwege de grote rivieren, maar één vaste, noord-zuid oeververbinding (de A2) die uitgroeit tot één van de belangrijkste fileknooppunten van Nederland. Files zorgen voor extra sluipverkeer door onze dorpen. Dit heeft grote gevolgen voor de leefbaarheid en veiligheid. Daarnaast neemt door filedruk de economische potentie af. Ook het openbaar vervoer is matig tot slecht ontwikkeld of zelfs helemaal afwezig waardoor de bereikbaarheid in het landelijk gebied erg kwetsbaar is. Tot slot is aandacht voor de veerponten, als onmisbare oever- en (snel)fietsverbindingen, noodzakelijk.
- **Water** De grote rivieren hebben onze regio gevormd, maar maken ons tegelijkertijd kwetsbaar. We zullen moeten nadenken over waterkwaliteit, -beschikbaarheid (bijvoorbeeld voor de tuinbouwteelten) en -beheersbaarheid (bescherming tegen teveel en te weinig water). Dat is overigens niet voor onze regio alléén belangrijk; dat heeft ook (grote) gevolgen voor de rest van Nederland.
- **Woningbouw** Regio Rivierenland wil tot 2030 zo'n 20.000 woningen bouwen. Dit lukt niet zonder het maken van goede afwegingen waar we het beste woningen kunnen bouwen ('water en bodem sturend'), de materialen die we daarvoor gebruiken, investeringen in duurzame energie, bereikbaarheid, ambtelijke capaciteit en een toekomstbestendige oplossing voor spuitzones (de wettelijke afstand tussen woningen en agrarische percelen die moeten worden bespoten).
- **Tuinbouwpacten** We vormen - met onze fruit- en laanboomteelt, glastuinbouw en paddenstoelenteelt - het vruchtbare hart van het nationale deltagebied, maar deze sectoren staan onder druk door onder andere water en energiegebruik. Wat is nodig voor een toekomstbestendige tuinbouwsector die bijdraagt aan de leefbaarheid, voedselzekerheid én de brede welvaart van onze regio?
- **Ruimte** We moeten, net als elders in Nederland, keuzes maken waar we willen (of kunnen) wonen, werken en recreëren. Het unieke karakter van onze regio, waaronder de kracht en dreiging van het water, vraagt om unieke oplossingen die ook voor andere delen van ons land helpend kunnen zijn.

- **Onderwijs en Arbeidsmarkt** Regio Rivierenland is - bijvoorbeeld omdat hier maar één regulier en één groen MBO zijn gehuisvest - op het gebied van onderwijs en arbeidsmarkt een kwetsbare regio. Vallen deze MBO-voorzieningen weg, dan zijn studenten én ondernemers, die nieuw personeel willen aantrekken, aangewezen op het aanbod in Utrecht, 's-Hertogenbosch, Nijmegen of Arnhem. Dat is, in een regio met een matige bereikbaarheid, geen goede ontwikkeling.

2.2. Urgentie

Deze kwetsbaarheden vertalen zich door naar de volgende bedreigingen voor onze brede welvaart en waarvoor een gezamenlijke, integrale aanpak noodzakelijk is:

- **Klimaatverandering** Weersextremen worden "het nieuwe normaal". De afgelopen jaren hebben we verschillende keren te maken gehad met grote wateroverlast én extreme droogte. Drogere en nattere perioden (ook buiten ons land) leid(d)en tot lokale, regionale én landelijke effecten als hittestress, beperkingen voor de binnenvaart, mindere en/of mislukte (fruit) oogsten, overstromingsgevaar en achteruitgang van de natuur. De waterstanden van de rivieren (Neder-Rijn, Lek, Maas, Waal én Linge) versterken de effecten in deze delta, door afwisselende perioden met veel kwel of juist veel wegzijging en verminderende inlaatmogelijkheden. Er ligt een grote uitdaging voor onze regio, kijkend naar de waterbeschikbaarheid, waterkwaliteit en de bescherming tegen (teveel) water. Zo toont de Klimateffectatlas aan dat in de regio in 2050 100 mm regen kan vallen in 24 uur tijd terwijl 85 mm in hetzelfde tijdsbestek nu een uitzonderlijke situatie is wat slechts eens in de 100 jaar voorkomt. Het klimaatadaptiever inrichten van onze regio is urgenter dan ooit, waarbij water en bodem sturende principes zijn en blijven.
- **Energie** In Rivierenland zetten partners zich in voor voldoende aanbod van duurzame energie, maar de vraag is groter dan het aanbod. Daarnaast hebben we te maken met netcongestie. Dit heeft dagelijkse gevolgen voor het niet kunnen afronden van nieuwbouwwijken en voor het mkb dat wil groeien. Een aanpak waarbij aandacht is voor (collectief) eigenaarschap, het samen delen van energie en het betaalbaar houden ervan, is essentieel.

- **Vertrouwen in instituties** In 2022 had 59% van de Rivierenlanders vertrouwen in instituties; een daling ten opzichte van 2021 en lager dan het landelijk gemiddelde van 61,3%. Het vertrouwen in medemensen scoort met 60% in het onderste kwartiel van de landelijke ranglijst³, daar waar saamhorigheid en gemeenschapszin belangrijke waarden zijn voor inwoners in onze regio. Dit past helaas bij een (overwegend) plattelandsregio. Ook weten we dat feitelijke of ervaren maatschappelijke achterstelling ertoe kan leiden dat mensen zich losmaken van het traditionele systeem.⁴ Daarom zullen wij ons extra moeten inzetten voor het betrekken van inwoners.
- **Essentiële voorzieningen** brokkelen af in gebieden die niet tot economisch sterke regio's worden gerekend.⁵ De leefbaarheid neemt af door de relatief grote gemiddelde afstand van inwoners tot het dichtstbijzijnde openbaarvervoerpunt, sportterreinen en basisscholen. Dit geldt ook voor Rivierenland.⁶ De verschraling heeft grote gevolgen voor het gemeenschapsleven. Dit leidt tot meer achterstanden. De bereikbaarheid van het landelijk gebied heeft in het Hoofdlijnenakkoord 2024-2028 speciale aandacht.⁷ Extra aandacht voor bereikbaarheid en leefbaarheid is nodig.
- **Groen is beperkt aanwezig** Schone lucht, schoon drink- en oppervlaktewater, schone grond en voldoende (gezonde) natuur en biodiversiteit zijn belangrijke algemene levensbehoeften. Onze regio staat er op het gebied van milieu (en in vergelijking met de andere 39 regio's uit de Brede Welvaartsmonitor) niet goed voor. Met 12 hectare natuurgebied per 1.000 inwoners behoort de regio tot het laagste kwartiel van alle regio's in Nederland. Ook de afstand tot openbaar groen en de oppervlakte aan bos en open natuur scoren in onze regio relatief slecht.⁸ Alarmerender is dat er op basis van CBS-cijfers een dalende trend zichtbaar is bij alle drie de indicatoren⁹.
- **Hoge broeikasemissie** FruitDelta Rivierenland kent een relatief hoge uitstoot van broeikasgassen¹⁰. Dat vraagt om meer oplossingsrichtingen waaronder een versnelde overstap naar duurzame energiebronnen en het verduurzamen van sectoren. Andere effectieve manieren zijn onder andere verlaging van de CO₂-concentratie in de atmosfeer door het tegengaan van ontbossing, planten van bomen en overgaan naar een circulaire economie.
- **Schaarse ruimte voor wonen, ondernemen en leven** Ook al kent Rivierenland overwegend veel platteland, ook hier staat de ruimte onder druk - net als in de rest van de provincie Gelderland en delen van ons land. Dit is verwoord in het Regioarrangement Rivierenland en vraagt om samen slimme, integrale, innovatieve keuzes te maken, die mede de basis vormt voor de provinciale Omgevingsvisie. We stemmen dit graag af met landelijk beleid (denk aan de Nota Ruimte, Nota Economie, Kader-richtlijn Water, etc.).

Niets doen is geen optie. Versnelling is noodzakelijk.

- **Wij begrijpen dat wij, met onze meervoudige opgaven en een beperkte ruimte, keuzes moeten maken.**
- **Als wij niets doen, neemt onze kwetsbaarheid verder toe. Dat heeft grote gevolgen voor onze leefbaarheid in buurtschappen, dorpen en steden, voor regio's met wie wij zijn verbonden, voor onze brede welvaart nu en voor de generaties die na ons komen.**
- **De toekomstbestendigheid van het hart van de delta van ons land komt in gevaar.**

2.3. Het streefbeeld voor FruitDelta Rivierenland

Het streefbeeld van FruitDelta Rivierenland staat beschreven in de [FruitDelta Gebiedsagenda](#) die we samen¹¹ opstelden en in het [Regioarrangement Rivierenland](#), dat we - als opmaat naar het Ruimtelijk voorstel van Gelderland - samen met de provincie schreven. Onze inzet is het bevorderen van brede welvaart zodat onze huidige inwoners en toekomstige generaties een fijn leven hebben. Regionale en interregionale samenwerking is daarbij een randvoorwaarde om de complexe, integrale opgaven aan te kunnen pakken en het draagvlak voor continue transitie te kunnen behouden. De FruitDelta Gebiedsagenda en het Regioarrangement Rivierenland hebben een tijds-horizon van 20 à 30 jaar. Deze twee 'producten' willen we samen laten komen in de nog te formuleren Kansen- en investeringsagenda.

De focus van deze Regio Deal aanvraag ligt op de korte(re) termijn. De FruitDelta Gebiedsagenda en het Regioarrangement gelden daarbij als kapstok. Daarbinnen brachten de pentahelix partners een focus aan met doelstellingen die versneld moeten worden opgepakt om de brede welvaart te kunnen behouden en verbeteren. Deze lichten we toe in de volgende paragraaf.

³ Bron: Regionale Monitor Brede Welvaart - Zuidwest-Gelderland - Samenleving

⁴ Bron: Atlas van Afgehaakt Nederland, december 2021, René Cuperus en Josse de Voogd.

⁵ Bron: Adviesrapport Rli, ROB en RVS Elke regio telt! maart 2023 Rli, ROB en RVS.

⁶ Bron: Adviesrapport Rli, ROB en RVS Elke regio telt! maart 2023 Rli, ROB en RVS.

⁷ Bron: Regionale Monitor Brede Welvaart - Zuidwest-Gelderland - Wonen

⁸ Bron: HOOP, LEF EN TROTS - Hoofdlijnenakkoord 2024 - 2028 van PVV, VVD, NSC en BBB

⁹ Bron: Regionale Monitor Brede Welvaart - Zuidwest- Gelderland - Milieu

¹⁰ Definities brede welvaart - CBS

¹¹ Bron: Regionale Monitor Brede Welvaart - Zuidwest-Gelderland - Milieu

3. Aanpak

De aanvraag voor de Regio Deal FruitDelta Rivierenland richt zich op drie hoofddoelen, tien subdoelen en een randvoorwaardelijk spoor. De integrale aanpak uit zich in de samenhang van de subdoelen die niet los van elkaar zijn te zien. De programmalijnen kwamen tussen januari tot juli 2024 tot stand na intensieve afstemming tussen de pentahelix samenwerkingspartners. Naast inhoudelijke bijdragen, dachten de pentahelix partijen mee over cofinanciering voor verschillende programma's en uit te werken regionale resultaten die we in 2029 behaald willen hebben. Schematisch ziet dit er als volgt uit:

Floreren in de vruchtbare delta van Nederland

Samen werken aan én investeren in een toekomstbestendige Rivierenlandse Delta waarin de brede welvaart bloeit

1 Toekomstbestendig wonen

Vergroten van de biodiversiteit in stedelijk gebied

Klimaatadaptiever wonen en bouwen

Meer betaalbare, voldoende en duurzame energie

Verbeteren van innoverend vermogen MKB

Vergroten van de circulaire economie

Bevorderen van leren en werken in kansrijke sectoren (techniek, agribusiness, logistiek, zorg en recreatie & toerisme)

Verbeteren van de benutting van het beschikbare water in de regio

3 Toekomstbestendig leven

Vergroten van de biodiversiteit in landelijk gebied

Vergroten van de leefbaarheid

Vergroten van de bereikbaarheid / duurzame mobiliteit binnen de regio

Randvoorwaardelijk: verder versterken regionale samenwerking / netwerken

Toekomstbestendig wonen

Toekomstbestendig ondernemen

Toekomstbestendig leven

3.1 HOOFDDOEL 1 TOEKOMSTBESTENDIG WONEN

De woningbouwopgave (het realiseren van voldoende passende woningen) staat hoog op de landelijke agenda. Dat geldt ook voor Regio Rivierenland¹². We ervaren niet alleen toenemende druk door de vraag naar woningen vanuit Utrecht, Den Bosch, Arnhem-Nijmegen en de Randstad, maar we willen door het bouwen van nieuwe woningen ook bijdragen aan het versterken van de leefbaarheid en gezonde leefomgeving van onze buurtschappen, dorpen en steden. Daarnaast hebben we bij de inrichting van onze ruimte ook rekening te houden met onze kwetsbare ligging in het deltagebied van Nederland.

Wij zetten met deze Regio Deal FruitDelta Rivierenland extra in op toekomstbestendig wonen en vinden hierbij aansluiting met twee belangrijke, bestaande kaders:

a. *Woondeal Rivierenland*

De bouw van 13.000 woningen tot 2030 (met een uitloop naar 20.000 woningen tot 2035) waarbij ook rekening moet worden gehouden met onder andere energie en bereikbaarheid. Het is daarbij ook belangrijk oog te hebben voor een toegankelijk en bereikbaar voorzieningenniveau.

b. *Provinciaal Kader Toekomstbestendig Bouwen*¹³

Dit recent vastgestelde kader bevat handvatten voor onder meer hitte, wateroverlast, bodem, biodiversiteit en een gezonde leefomgeving, energie en biobased, circulair en conceptueel bouwen (bijvoorbeeld modulair). Regio Rivierenland is de eerste Gelderse regio die met dit integrale kader gaat werken.

Wij versterken de Versnellingstafel Woningbouw Rivierenland. Aan deze tafel wordt samengewerkt om de woningvoorraad te vergroten. De focus ligt op duurzaam bouwen en wonen, bijvoorbeeld door met woningcorporaties klimaatadaptief te bouwen en hittestress weg te nemen.

Wij maken ons ook hard voor voldoende, betaalbare duurzame energie voor inwoners, onder andere door verder te bouwen aan het Energiehuis¹⁴ en in te zetten op eigenaarschap en het delen van energie door nog meer inwoners bijeen te brengen in collectieve warmte- en energiegemeenschappen. We dragen hiermee actief bij aan het versnellen van de warmtetransitie. Wij verkennen de mogelijkheid van een ontwikkelbedrijf dat dit moet gaan faciliteren.

Wij hebben aandacht voor het vergroten van de biodiversiteit in het stedelijk gebied door met inwoners te kijken naar mogelijkheden om hun eigen woonomgeving te vergroenen en dat “groen mee groeit met het aantal woningen” zodat er voldoende aantrekkelijke toegankelijke recreatiegebieden zijn.

Om dit te bereiken, denken wij onder andere aan de volgende interventies (acties):

- Wij realiseren tijdens de periode van de Regio Deal (2026-2029) tientallen biobased/circulaire woningen (of hebben daarmee een start gemaakt).
- Wij hebben in 2029 tenminste drie wijken in onze regio vergroend (op basis van bestaande stresstesten voor water en hitte).
- Wij hebben eind 2029 in minimaal twee kleine en middelgrote steden en dorpen projecten uitgerold waarin private tuinen en publieke terreinen ecologisch worden verbonden (de ‘groene lopers’).
- Wij zijn in de periode 2025 tot 2029, verdeeld over onze regio, minimaal 10 buurtwarmtetrajecten gestart.

Wij verwachten dat met deze interventies de brede welvaart op het gebied van wonen en milieu toeneemt.

¹² Bron: Rigo (2020), Woningbehoefteonderzoek Rivierenland

¹³ Dit kader is nog niet online gepubliceerd. Zie voor meer informatie:

<https://www.gelderland.nl/themas/duurzaamheid/klimaat/klimaatadaptatie/toekomstbestendig-bouwen>.

¹⁴ Een Energiehuis is een toegankelijke plek waar je als inwoner en/of ondernemers informatie of onafhankelijk advies kunt krijgen over verduurzaming en energiebesparing.

3.2 HOOFDDOEL 2 TOEKOMSTBESTENDIG ONDERNEMEN

Regio Rivierenland is een dynamische, ondernemende regio met bovengemiddeld veel mkb- en familiebedrijven. Zij zorgen voor een groot deel van onze werkgelegenheid. Mkb-ers in Regio Rivierenland hebben niet altijd de benodigde tijd, schaalgrootte, organisatiegraad en (fysieke) ruimte om vernieuwingen en kennis over bijvoorbeeld duurzaamheid, digitalisering, robotisering en de veranderende arbeidsmarkt te verwerken en te implementeren in hun bedrijfsprocessen. Daarnaast is onze regio kwetsbaar door de conjunctuurgevoelige sectorstructuur en kent onze regio veel praktisch geschoolden. Dat vraagt om extra aandacht voor om- en bijscholingstrajecten.

Met de Regio Deal jagen wij het innovatievermogen van het mkb aan. Dat doen wij onder andere door, samen met studenten, ondernemers te ondersteunen bij digitalisering en robotisering.

Wij zetten samen in op het Regionaal Werkcentrum dat inwoners met een ondersteuningsbehoefte laagdrempelige toegang biedt tot leren en werken in de sectoren die in onze regio kansrijk zijn. Ook wordt onderzoek, kennisdeling en educatie actief gefaciliteerd door de kansrijke sectoren zelf. Dit draagt bij aan een duurzame ontwikkeling en groei binnen onze gemeenschappen. Daarnaast creëren wij werk- en leerplekken voor hoger geschoolde werknemers en zetten wij in op bovenregionale kennisdeling, een 'leven lang leren' en op het verminderen van de arbeidsmarktcrisis.

Om in Regio Rivierenland toekomstbestendig te kunnen ondernemen

- investeren wij in toekomstbestendige bedrijventerreinen met o.a. voldoende energie, een robuuste bereikbaarheid en verstandige keuzes over de ruimtelijke inrichting;
- verduurzamen wij onze vier tuinbouwacties (fruitteelt, laanboomteelt, glastuinbouw, paddenstoelenteelt, samenwerkend in Greenport Gelderland), zeer kansrijk vanwege de bijdrage aan gezonde voeding en de lage footprint;
- zetten wij actief in op water en circulariteit (met behulp van een circulair ambacht centrum en door het verminderen van het grondstoffengebruik in fabrieken).

Wij hebben hierbij ook nadrukkelijk oog voor de provinciale nota Ruimte voor Economie.

Vanwege onze centrale ligging is Regio Rivierenland gebaat bij een goede bereikbaarheid en doorstroming. Dat heeft ook effect voor de Randstad, Midden- en Zuid-Nederland. Deze uitdaging moet samen met Rijk, Provincie Gelderland, aanpalende provincies en Regio Rivierenland worden opgepakt in trajecten als het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT).

Om dit te bereiken, denken wij onder andere aan de volgende interventies (acties):

- Wij investeren in de toekomstbestendigheid van bedrijventerreinen. In de periode 2025-2028 realiseren we onder andere op minimaal 6 bedrijventerreinen collectieve energie-oplossingen, zodat het mkb kan blijven ondernemen. Waar mogelijk gebeurt dit in coproductie met inwonersinitiatieven. Het verhogen van de organisatiegraad van ondernemend Rivierenland is hierbij randvoorwaardelijk.
- Wij investeren met bedrijven in minimale 6 circulaire ketens om grondstoffen in het gebied te vervaardigen en te houden.
- Wij bieden minimaal 25 bedrijven een opleiding in de logistieke sector waarbij de focus ligt op werken met data en AI.
- Wij verduurzamen de tuinbouwclusters in Rivierenland met een focus op duurzame energie en benutting van water. Hierbij hebben wij ook oog voor het toekomstbestendig maken van de Fruit Tech Campus waarin het bedrijfsleven en het onderwijs samenwerken aan innovaties;
- Wij realiseren in de periode 2026-2028 via de HAN Hub (Hogeschool Arnhem-Nijmegen) 80 tot 120 projecten voor zowel startups, het mkb als voor overheden en met inzet van studenten. Hierbij zijn meer dan 100 organisaties betrokken.
- Wij helpen, via het Digilab - een samenwerking tussen bedrijven, onderwijs en regionale/lokale overheden dat digitalisering stimuleert bij bedrijven en hun medewerkers - 400 bedrijven met de inzet van 150 leerlingen en studenten.

Wij verwachten dat met deze interventies de brede welvaart op het gebied van milieu, arbeid en vrije tijd alsmede de kwaliteit van ondernemen in onze regio toeneemt.

3.3 HOOFDDOEL 3 TOEKOMSTBESTENDIG LEVEN

De relatief bescheiden Regio Deal 3e tranche (2020-2023) die ons veel heeft gebracht, leerde ons tegelijkertijd dat een nieuwe Regio Deal FruitDelta Rivierenland versnelling kan bieden aan grote, meervoudige maatschappelijke opgaven die juist voor deze kwetsbare regio uniek zijn. We besteden daarom - onder de noemer Toekomstbestendig leven - extra aandacht aan het versterken van de leefbaarheid. Dat doen we zowel in stedelijk gebied als in onze buurtschappen en dorpen in het landelijk gebied met oog voor alle generaties én de toegankelijkheid tot (publieke) voorzieningen. We investeren samen in een toekomstbestendig leven en een vitaal platteland in Rivierenland.

Waar water en bodem richtinggevend zijn...

De Neder-Rijn, Lek, Waal en Maas en Linge bepalen al eeuwenlang hoe wij in Rivierenland wonen en werken. Klimaatverandering vraagt inwoners en ondernemers zorgvuldiger om te gaan met de beschikbaarheid van water. Wij moeten ons beschermen tegen teveel water en wij moeten maatregelen nemen om de kwaliteit van het water te verbeteren. Juist in deze regio. Want als érgens nadrukkelijk rekening moet worden gehouden met water en bodem, dan is dat in Regio Rivierenland. Wij staan onder andere voor de uitdaging om 10% van ons gebied 'groenblauw' te dooraderen. Onze regio biedt daarvoor unieke kansen om ondernemen, biodiversiteit, recreatie en toerisme, klimaatadaptatie, waterbeheer en landschappelijke kwaliteit met elkaar te verbinden. Zo werken wij aan een duurzame toekomst waarin onze regio leefbaar blijft voor huidige inwoners en toekomstige generaties.

Een bereikbare regio

Rivierenland is een zeer uitgestrekte regio. Vanwege de loop van de grote rivieren heeft onze regio van oudsher veel oost-westverbindingen en slechts één vaste oeververbinding van noord naar zuid die de hele regio ontsluit (de A2) en de Randstad, Midden- en Zuid-Nederland verbindt. Dit stelt ons voor grote uitdagingen op het gebied van leefbaarheid, bereikbaarheid van de kernen en vervoersongelijkheid. Met deze Regio Deal onderschrijven wij het grote belang van goede, robuuste mobiliteit om te kunnen wonen, ondernemen en leven. Dit reikt verder dan de looptijd van de Regio Deal; daarom maken wij, onder andere via het MIRT, hierover langjarige afspraken met het Rijk. Ook willen wij een deel van de bereikbaarheidsopgave met deze Regio Deal aanpakken via onderstaande punten.

Wij verwachten met deze inzet dat de kwaliteit van leven in onze regio toeneemt.

Om dit te bereiken, denken we onder andere aan de volgende interventies (acties):

- Wij realiseren, voor eind 2029, minimaal één mobiliteitshub die de bereikbaarheid en duurzame mobiliteit in deze overwegend landelijke en uitgestrekte regio bevordert.
- Wij realiseren een ruimtelijk regioprogramma waar een actieplan water en bodem sturend deel van uitmaakt net als 5 tot 10 gebiedsprojecten waarin we integraal met partners én inzet van inwoners en ondernemers aan de slag gaan. Deze projecten bevatten:
 - Versterking van de groenblauwe dooradering en biodiversiteit
 - Pilots gericht op waterbesparing
 - Verbetering van de waterkwaliteit
 - Klimaatrobuuste inrichting van het watersysteem van stuwen en gemalen
- Wij breiden het routenetwerk uit voor wandelen en fietsen aan de hand van het zogenoemde groenblauwe raamwerk. Dit verbetert niet alleen de mogelijkheden voor recreatie van eigen inwoners maar biedt ook kansen voor de toeristische sector en daarmee de economie van steden en dorpen en hun voorzieningen.
- Wij verkennen en starten een pilot gebiedsgerichte financiering van klimaatadaptatie met de inzet van natuur. Klimaatadaptatie vraagt immers grote investeringen. Hierbij maken we gebruik van het hulpaanbod van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO).
- Wij faciliteren inwoners bij het opstellen van 8 dorps(stads)zorgvisies. 1 per gemeente, voor alle 8 gemeenten die Rivierenland telt.

Wij verwachten dat met deze interventies de brede welvaart op het gebied van milieu, samenleven, wonen en gezondheid in onze regio toeneemt.

3.4 Randvoorwaardelijk spoor

Rivierenland is een unieke en kwetsbare regio en we staan voor grote opgaven. Onze overtuiging is dat we deze opgaven alleen via een pentahelix samenwerking¹⁵ kunnen oppakken en uitvoeren. Deze Regio Deal is essentieel om deze bestaande samenwerking te versterken en uit te bouwen. Want samenwerken aan opgaven is uitdagend maar ook complex. En dit lukt nog niet overal zonder de inzet van het Rijk.

Wij denken aan de volgende interventies:

- Wij vertalen - samen met Rijk, provincie en overige partners - de FruitDelta Gebiedsagenda en het Regio arrangement naar een Kansagenda FruitDelta Rivierenland. Hierin willen we ook de input van jongeren verwerken.
- Wij stellen daarbij een langjarige investeringsagenda op. Inclusief een aanpak hoe we de opgaven kunnen financieren. Zodat we gericht investeringen naar onze regio toe kunnen halen, deze binnen de regio kunnen bundelen en nieuwe vormen van financieren kunnen verkennen en uitproberen. Wij staan hierover in contact met de TU Delft, leerstoel Gebiedsontwikkeling, die hierover veel kennis heeft. Dit kan niet zonder een nauwe samenwerking met het Rijk en provincie.
- Wij ontwikkelen de Begeleidingsgroep FruitDelta Gebiedsagenda door naar een Strategische Board Rivierenland. Hiermee versterken en borgen we de unieke pentahelix samenwerking.
- Wij faciliteren dat samenwerkingspartners met elkaar in contact zijn en blijven, proactief kennis delen en effectief samen blijven werken zodat wij onze gebiedsontwikkeling samen gestalte geven. Dit vraagt een bepaalde samenwerkingscultuur/ wijze van sturing. Wij staan hierover in contact met de Erasmus Universiteit/Drift. Zij hebben kennis over hoe goed samen te werken bij het realiseren van transitie en met de DRIFT methodiek monitoren we de voortgang van de gestelde doelen. Zie paragraaf 4.3 Monitoring en evaluatie.
- Wij breiden de regionale (pentahelix) opgavetafels verder uit/ versterken deze zodat biodiversiteit en natuur, in relatie tot klimaatadaptatie, een bestuurlijke stem krijgen.
- Wij verkennen het oprichten van een regionaal ontwikkelbedrijf dat kennis, kunde en financiering bij elkaar brengt en daarmee efficiënte uitvoering geeft aan opgaven zoals de energietransitie.

¹⁵ Met Pentahelix samenwerking bedoelen we onze FruitDelta samenwerking waaraan overheden, ondernemers, organisaties, onderwijs- en kennisinstellingen en ondernemende inwoners deelnemen.

3.5 Onze vraag én aanbod aan het Rijk

Met de geschetste aanpak willen we de brede welvaart versneld verbeteren. Dit kunnen we niet zonder de kennis, kunde en financiële bijdrage van het Rijk voor de drie genoemde doelen en het randvoorwaardelijk fundament.

De financiële bijdrage werken we uit in paragraaf 5. Voor wat betreft het delen van kennis en kunde denken we aan de volgende urgenties: energie delen, decentrale opwek, biobased/circulaire woningen, het verduurzamen van de tuinbouwsector, circulaire economie, klimaatadaptatie met de inzet van natuur en, tot slot, het opstellen van een kansen- en investeringsagenda inclusief het komen tot nieuwe vormen van (ontschot) gebiedsfinanciering. In ruil daarvoor biedt FruitDelta Rivierenland het Rijk aan een proeftuin én een voorbeeldregio te zijn voor andere regio's.

We willen versneld leren en laten zien hoe we decentraal energie kunnen delen (we zijn landelijk een koploper als het gaat om de inzet van coöperaties bij het realiseren van de energietransitie) en hoe we ons kunnen aanpassen aan klimaatverandering met hulp van de natuur (kijkend naar onze unieke ligging in de delta van Nederland). De versneling die we aanbrengen met deze Regio Deal borgen we voor de langere termijn in de Kansen- en investeringsagenda FruitDelta Rivierenland. Zo kunnen wij vanuit het hier en nu langjarig werken aan de regio van morgen en overmorgen. Voor huidige én toekomstige generaties. Op die manier plukken wij samen de vruchten in FruitDelta Rivierenland.

4. Organisatie

We hebben, naar aanleiding van de Regio Deal 3e tranche, stappen gezet om het organiserend vermogen in onze regio te versterken. We hebben geleerd van de vorige Deal en benaderen en vullen deze 6e tranche aanvraag anders in dan de 3e. We hebben alle partners intensief vanaf het begin betrokken. Onze focus ligt op regionale, (gemeente)grensoverschrijdende kansen waarmee we samen investeren in onze regio. Want Rivierenland is van ons allen. Met de Regio Deal 6e tranche willen we de in de derde tranche opgedane samenwerking en initiatieven blijvend bundelen en bestendigen. We zetten samen in op een ambitieuze aanvraag waarover we graag met het Rijk in gesprek gaan en afspraken maken.

4.1 Samen sturen op de uitvoering

De pentahelix partners voeren samen de Regio Deal FruitDelta Rivierenland "Floreren in de vruchtbare delta van Nederland" uit en vormen samen een stuurgroep. Penvoerderschap, regie op de aansturing en de inhoudelijke eindverantwoordelijkheid richting het Rijk berusten bij de Gemeenschappelijke Regeling Regio Rivierenland (hierna GR genoemd). De GR levert daarnaast capaciteit en kennis door middel van de programma-managers. Tot slot treedt de GR op als kassier van de Regio Deal: de GR ontvangt, beheert en distribueert middelen volgens de afspraken tussen Rijk en regio. Wij doen dit op basis van onze ervaringen met de 3e tranche en bestaande structuren:

- 1 De Begeleidingsgroep FruitDelta Gebiedsagenda. Deze Begeleidingsgroep bestaat uit bestuurders van ondernemers, organisaties, onderwijs- en kennisinstellingen, ondernemende inwoners en overheden. Zij faciliteerde de totstandkoming van de FruitDelta Gebiedsagenda. De ambitie is deze Begeleidingsgroep door te ontwikkelen naar een regionale Strategische Board Rivierenland.
- 2 De verschillende regionale (pentahelix) overlegtafels die, conform de regionale werkwijze zoals beschreven in de FruitDelta Gebiedsagenda, de laatste jaren verder vorm hebben gekregen.

De Begeleidingsgroep heeft, in samenwerking met de overlegtafels, een belangrijke rol in de uitvoering en monitoring van de Regio Deal FruitDelta Rivierenland.

4.2 Betrokkenheid

De pentahelix partners hebben de afgelopen periode met elkaar, en binnen hun organisaties, gesproken over de focus en inhoud van deze Regio Deal 6e tranche. We pakken ook de uitvoering van harte samen op. Bestuurders en ambtenaren van de provincie Gelderland, Waterschap Rivierenland en gemeenten zijn de afgelopen maanden betrokken en geïnformeerd door middel van college- en raadsinformatiebrieven, een interactieve online bijeenkomst en zij leverden input op de conceptaanvraag.

Daarbij speelden en spelen de regiocoördinatoren - onze contactpersonen in de regio-gemeenten - een belangrijke rol. We zetten dat in de uitvoeringsfase voort. De overige betrokken partners zijn door middel van één of meerdere voorgesprekken actief betrokken. Ook leverden zij input op de aanvraag in een fysieke brainstormsessie alsmede via de digitale route. Tot slot is de concept aanvraag besproken in het eerdergenoemde regionale premium Begeleidingsgroep FruitDelta Gebiedsagenda, waarin de bestuurders van de 5 o's zitting hebben.

Wanneer we de RegioDeal gaan uitvoeren, willen we inwoners en ondernemers - van jong tot ouder - actief betrekken bij de uitvoering van deze deal omdat we weten dat we de opgaven alleen samen kunnen realiseren, we het vertrouwen in instituties willen verbeteren en iedereen trots willen maken op deze fantastische regio.

4.3 Monitoring en evaluatie

We hechten vanzelfsprekend veel waarde aan het goed monitoren van de voortgang van de Regio Deal. De aandacht hiervoor is in de afgelopen jaren versterkt. Onze inzet is en blijft dat onze interventies zullen bijdragen aan het verbeteren van de brede welvaart nu en later. Wij blijven dit ook continu monitoren.

Voor de Regio Deal 6e tranche willen we gebruik maken van de beproefde aanpak van DRIFT (Erasmus Universiteit Rotterdam). Deze aanpak richt zich op het opstellen van een dynamische leeragenda en op het definiëren van transitie- en procesindicatoren. De provincie Gelderland heeft hier inmiddels positieve ervaringen mee opgedaan. Dit proces gaat verder dan een klassieke monitoring en evaluatie, waarbij de pentahelix samenwerking (de samenwerking van overheden, ondernemers, organisaties, onderwijs- en kennisinstellingen en ondernemende inwoners) en een dynamische context centraal staan.

We bouwen nu aan een stevig fundament om daar ook na de looptijd van de 6e tranche op voort te kunnen blijven bouwen. We gaan met en na het aflopen van deze RegioDeal én de langjarige Kansen- en investeringsagenda vol vertrouwen een nieuw decennium in waarbij we het ingezette pad, om via structurele samenwerking ons gebied verder te ontwikkelen, zelfstandig kunnen voortzetten.

5. Financiën

Voor deze Regio Deal vraagt FruitDelta Rivierenland een bijdrage van € 32,5 miljoen van het Rijk. Onze regionale partners investeren samen € 40,9 miljoen. Dit is een verhouding van 44% Rijk en 56% regio. Wij verwachten dat bij het rondmaken van de deal extra cofinanciering vanuit provincie en gemeenten ontstaat waarmee het percentage voor het Rijk daalt.

In de drie hoofddoelen is de regionale investering minimaal gelijk aan de gevraagde investering van het Rijk. De Rijksbijdrage is daarmee een sterke hefboom in aansluiting op de middelen die we regionaal inzetten. Het zorgt voor een versnelling van de uitvoering van bestaande ambities en plannen. En zowel de financiële als de niet-financiële ondersteuning van het Rijk biedt zeer welkom handelingsperspectief en ruimte om te experimenteren. Op die manier plukken wij samen de vruchten in FruitDelta Rivierenland.

	Investering	Regio	Rijk
1 Toekomstbestendig Wonen	22,9	12,9	10,0
1.1 Meer betaalbare, voldoende en duurzame energie	14,9	8,2	6,7
1.2 Vergroten van de leefbaarheid	1,5	0,8	0,7
1.3 Klimaatadaptiever wonen en bouwen	5,0	3,1	1,9
1.4 Vergroten van biodiversiteit in stedelijk gebied	1,5	0,8	0,7
2 Toekomstbestendig ondernemen	36,1	20,1	16,0
2.1 Meer betaalbare, voldoende en duurzame energie	15,0	8,5	6,5
2.2 Bevorderen van leren en werken in kansrijke sectoren	4,0	2,2	1,8
2.3 Verbeteren van benutting van het beschikbare water	2,0	1,0	1,0
2.4 Vergroten van de circulaire economie	4,0	2,2	1,8
2.5 Verbeteren van innoverend vermogen mkb	11,1	6,2	4,9
3 Toekomstbestendig leven	12,4	6,9	5,5
3.1 Verbeteren van de benutting van het beschikbare water	4,0	2,5	1,5
3.2 Vergroten van de leefbaarheid	5,7	3,2	2,5
3.3 Vergroten van de biodiversiteit in landelijk gebied	1,7	0,7	1,0
3.4 Vergroten van de bereikbaarheid/ duurzame mobiliteit	1,0	0,5	0,5
4 Randvoorwaardelijk spoor & Organisatie en uitvoeringskracht	2,0	1,0	1,0
Totaal	73,4	40,9	32,5

www.fruitdelta.nl

6. Ondertekening

Algemeen Bestuur Regio Rivierenland

- Gerdo van Grootheest
Bestuurlijk trekker Regio Deal

Algemeen Bestuur Regio Rivierenland

- Servaas Stoop
Voorzitter Algemeen Bestuur

Provincie Gelderland

- Harold Zoet
Gedeputeerde

Waterschap Rivierenland

- Esther Groenenberg
Lid Algemeen Bestuur

VNO-NCW Midden

- Kenny van Oort
Voorzitter, VNO-NCW Rivierenland

Greenport Gelderland

- Rian Verwoert
Voorzitter

Gebiedscoöperatie Rivierenland

- Dennis Kerkhoven
Voorzitter

ROC Rivor

- Stan Vloet
Voorzitter College van Bestuur

Natuur en Milieu Gelderland

- Frans Davelaar
Directeur

Logistics Valley Rivierenland

- Frank Engelbart
Directeur

RW POA - Regionaal Werkbedrijf Platform Onderwijs en Arbeidsmarkt Rivierenland

- Dave Verbeek
Voorzitter

FruitDelta
RIVIERENLAND

FruitDelta Rivierenland
Postbus 137
4000 AC Tiel
e: info@fruitdelta.nl
t: (0344) 63 85 55
www.fruitdelta.nl